

QADIMGI YUNONISTONDA

Hujjat yurituvlari

Davlat boshqaruvi, kotiblik ishi va yozma madaniyat tarixidan

Qadimgi tarix seriyasi

Kirish

- *Nima uchun yunonlar hujjat yuritgan?*
- Qadimgi Yunoniston polislari — mustaqil shahar-davlatlar — fuqarolik jamiyati sifatida rivojlanib, boshqaruv, sud va moliya ishlarini tartibga solish uchun yozma hujjatlarga tobora ko‘proq tayangan.
- Miloddan avvalgi VIII asrda paydo bo‘lgan yunon alifbosi tufayli qonunlar, qarorlar, shartnomalar va moliyaviy hisobotlarni yozib qoldirish imkoniyati kengaydi.
- Hujjat yuritish faqat kotiblarning texnik vazifasi emas, balki demokratik shaffoflik va davlat xotirasining asosiy vositasi hisoblangan.

Polis

Shahar-davlat — huquqiy va ma'muriy hayotning markazi

Miloddan avvalgi VIII–I asrlar oralig‘idagi tajriba asosida

Yozuv tizimining taraqqiyoti

Hujjat yuritish imkoniyatlarini kengaytirgan bosqichlar

Mil. avv. XV–XII asr

Chiziqli B yozuvi

Mikena saroylarida bug'doy, mol-mulk va soliqlarni loy lavhalarga qayd etish uchun ishlatilgan.

Mil. avv. VIII asr

Yunon alifbosi

Finikiya yozuvi asosida ishlab chiqilgan, unilarni ham ifodalovchi qulay alifbo paydo bo'ldi.

Mil. avv. VI–V asr

Ommaviy epigrafika

Qonunlar va qarorlar tosh stelalarga o'yib yozilib, agorada hammaga ko'rgazmaga qo'yildi.

Mil. avv. V–IV asr

Davlat arxivlari

Hujjatlar maxsus binolarda tizimli tarzda saqlana boshlandi va rasmiy nusxalar yuritildi.

Yozuv materiallari

Hujjatlar turli maqsadlarda turlicha sirtlarga bitilgan

Papirus

Misrdan olib kelingan, harflarni tez yozish uchun qulay — maktublar va rasmiy hujjatlar uchun asosiy material.

Mumli lavhalar (deltos)

Yog'och ramkaga qoplangan mum yuzasi — vaqtinchalik yozuvlar, hisob-kitob va maktab mashg'ulotlari uchun qayta ishlatilgan.

Sopol parchalari (ostraka)

Sinq idish siniqlari — kundalik yozuvlar hamda ostrakizm ovoz berishida foydalanilgan arzon material.

Tosh va bronza

Doimiy saqlanishi lozim bo'lgan qonunlar, shartnomalar va davlat qarorlari stelalarga o'yib yozilgan.

Hujjatlarning asosiy turlari

Polis hayotining har bir sohasi o'z hujjat shakliga ega edi

Psefizmalar (qarorlar)

Xalq majlisi (ekkleksiya) qabul qilgan qarorlar — stelalarga yozilib, agorada ommaga taqdim etilgan.

Qonunlar (nomoi)

Doimiy huquqiy normalar; dastlab yog'och taxtalar (aksonlar)ga, keyin toshga bitilgan.

Shartnomalar

Polislar o'rtasidagi ittifoq va savdo bitimlari — ikki nusxada tuzilib, ma'bad hududida saqlangan.

Moliyaviy hisobotlar

Xazina daromad-xarajatlari, soliqlar va ma'bad mulki haqidagi yillik yozuvlar.

Kotiblar va mansabdorlar

Hujjat yuritish davlat lavozimlari orqali tashkil etilgan

Grammatevs

- Xalq majlisi va Kengash (bule) qarorlarini yozib boruvchi, har yili saylanadigan rasmiy kotib.
- Qarorlarning asl nusxasini tayyorlab, uni stelaga yozdirishni buyurgan.
- Davlat arxividagi hujjatlar mazmuniga javobgar bo'lgan.

Boshqa mansabdorlar

- Arxontlar — yillik hisobotlar va sud hujjatlarini tasdiqlagan oliy mansabdorlar.
- Xazinachilar (tamiai) — ma'bad va davlat xazinasini hisob-kitobini yuritgan.
- Yozuvchi-kotiblar (hypogrammateis) — kundalik ish qog'ozlarini ko'chirgan yordamchilar.

Davlat arxivlari

Afinaning Metroon binosi — davlat xotirasining markazi

Metroon

*Kibela ma'badi negizida barpo etilgan Afina
davlat arxivi*

- Mil. avv. V asr oxiridan boshlab Afinada qonunlar, psefizmalar va sud hujjatlarining rasmiy nusxalari shu yerda saqlangan.
- Har bir polisning agorasida yoki ma'badida shunga o'xshash yozma yodgorliklar va hisobotlar joylashtirilgan xonalar bo'lgan.
- Arxiv nafaqat saqlash, balki fuqarolarga hujjatlarni ko'rsatish — ya'ni davlat shaffofligini ta'minlash vazifasini ham bajargan.
- Delfi va Olimpiya kabi umumyunon ma'badlari xalqaro shartnomalar nusxalarini saqlovchi neytral arxiv vazifasini o'tagan.

Amaliy misol: ostrakizm

Oddiy sopol parchasi qanday qilib davlat hujjatiga aylangan

6 000

OVOZ

*Qarorning kuchga kirishi uchun zarur
bo'lgan eng kam ovozlar soni — bu
ko'rsatkich sopol parchalarni sanash orqali
aniqlangan*

- Ostrakizm — Afina demokratiyasida jamiyat uchun xavfli deb topilgan fuqaroni 10 yilga quvg'in qilish tartibi bo'lgan.
- Har bir fuqaro quvg'in qilinishi lozim deb hisoblagan shaxsning ismini sopol siniq (ostrakon) ustiga yozib, umumiy ovoz berishda ishtirok etgan.
- Bu — oddiy fuqarolarning ham yozma hujjat vositasida davlat qarorlarini shakllantirishda bevosita ishtirok etishining yorqin namunasidir.
- Arxeologlar Afina agorasidan minglab shunday yozuvli sopol parchalarini topib, ularni davlat hujjati sifatida o'rganmoqda.

Davlat boshqaruvidagi ahamiyati

Hujjat yuritish yunon polislariga nima bergan

Shaffoflik

Qonun va qarorlarning ochiq joyda namoyish etilishi fuqarolarni boshqaruvdan xabardor qilgan.

Barqarorlik

Yozma qonunlar og'zaki an'analarga qaraganda o'zboshimchalik va noaniqlikni kamaytirgan.

Hisobdorlik

Moliyaviy va sud hujjatlari mansabdorlar faoliyatini nazorat qilish imkonini bergan.

Davomiylik

Arxivlar tufayli qarorlar va shartnomalar avlodlar osha saqlanib, murojaat qilib turilgan.

Xulosa

Qadimgi Yunonistonda hujjat yuritish — kotiblar, arxivlar va toshga bitilgan qonunlar orqali — fuqarolik jamiyati va davlat boshqaruvining mustahkam poydevoriga aylandi.

Ushbu tajriba keyingi Yevropa huquqiy va ma'muriy an'analariga asos bo'ldi

E'TIBORINGIZ UCHUN RAHMAT